
Eerste helft van de 20e eeuw

'Het mooiste vogeloord in Amsterdam bedreigd'

-Quené in *De Levende Natuur*, 1910-

De eerste publicaties over de Oosterbegraafplaats verschijnen aan het einde van de 19e eeuw. Ze behandelen allemaal de grootste ornithologische attractie van die tijd: de roekenkolonie. Het is niet bekend hoe lang de kolonie hier al gevestigd is wanneer de eerste verhalen verschijnen. Het is zelfs niet duidelijk of de bomen, waarin de Roeken nestelen, geplant zijn bij de aanleg van de begraafplaats halverwege de 19e eeuw, of dat de begraafplaats is aangelegd in reeds bestaande aanplant. In deze tijd spreekt men namelijk al over 'Het Muiderbosch', wat suggereert dat de bomen veel ouder kunnen zijn.

Grote namen uit die tijd, zoals Heijmans en Steenhuizen, bezoeken het gebied regelmatig. Eén van de stukken over de roekenkolonie is van M.A. Koekkoek, de tekenaar van de bekende schoolplaten. In 1901 schrijft hij: "Geregeld ieder jaar zoo omstreeks maart leveren de hoge iepenboomen rond de voormalige Oosterberggraafplaats, die samen het Muiderbosch vormen [...] een belangwekkend schouwspel. Honderden roeken, een soort kraaien, zijn in die maand druk aan het bouwen hunner kunstlooze, ruw in elkan-der gevlochten nesten, waarbij het dan niet aan bedrijvigheid en rumoer ontbreekt. De bewoners van het Muiderpoort-kwartier zijn te zeer aan die vertoning gewend, om er veel aandacht aan te wijden; niet te min ziet men herhaaldelijk lieden, die toch eventjes naar boven staan te kijken om die actieve zwarte levenmakers gade te slaan".

Hieruit blijkt dat de roekenkolonie er al een aantal jaren zit. In veel stukken wordt ver-slag gedaan van het uitstoten en vernietigen van nesten door de 'publieke werken'; "in weinige minuten vermoorden zij de hoop en levenslust van een vroolijk vogelpaar".

Toch zijn de meeste verhalen zorgeloos van karakter en spreekt vooral het ontluikende natuurbewustzijn dat kenmerkend is voor de tijd van Heijmans en Thijsse.

Het tijl keert in 1910. Fred Quené schrijft een alarmerend artikel in *De Levende Natuur*: "Bij de behandeling der begroting voor het jaar 1911, is door het dagelijks Bestuur der Gemeente eene som van f15.000,- uitgetrokken, om het plan tot toevoeging van het Oosterpark, waartoe reeds vroeger besloten was, uit te voeren. Om tot dit doel te gera-ken en om in overeenstemming te komen met het reeds bestaande park, zullen vele bomen en bijna al het struikgewas moeten vallen".

In dit stuk schrijft hij over een "plekje dat door zijn natuurschoon ver boven al onze

stadsparken staat" en geeft hij een beeldende beschrijving van het gebied. "Het geheel wordt doorsneden door 7 lanen, waarvan twee in de lengte, welke door de 5 kortere lanen rechthoekig worden gekruist. Deze lanen zijn alleen reeds een bezoek overwaard. Zij toch worden gevormd door hoog opgekapte olmen, welke hoog boven den bezoeker hun takken tot een dicht bladerdak welven. Door dit stelsel van lanen wordt de gehele plaats in 18 vakken verdeeld, waarvan enkele door een heg zijn omgeven. Vooral deze heggen hebben voor de vogelvriend groote waarde. Zij bestaan hoofdzakelijk uit dicht tegen en met hun takken door elkaar gegroeide hulsten, met enkele smalle openingen, die hem in staat stellen de vogels gemakkelijk te observeeren [...] Om vele bomen en paaltjes slingert de klimop zijn dichtbebladerde takken en bedekt op verschillende plaatsen de grond, hierin geholpen door maagdepalm en zevenblad". Alhoewel het stuk geen inventarisatie is, geeft Quené wel als eerste een lijst met waargenomen planten en vogels. Tussen najaar 1909 en oktober 1910 noemt hij 36 vogelsoorten, waarvan elf als broedvogel. Veertien andere soorten van deze 36 zullen in latere stukken alsnog als broedvogel genoemd worden.

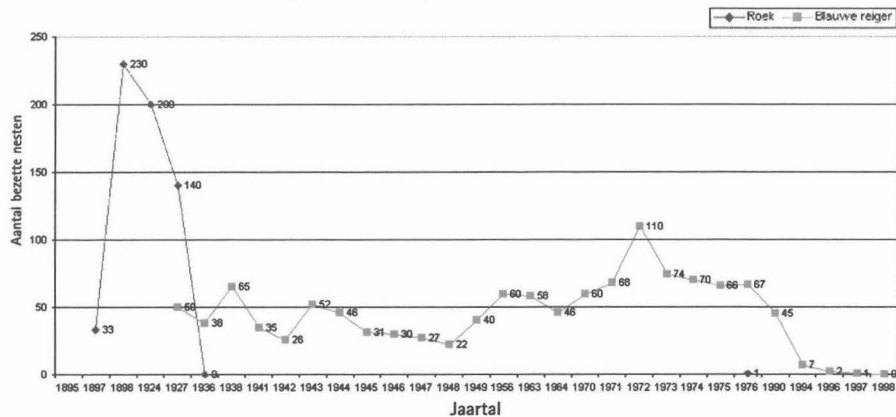
Opvallende soorten die hij noemt zijn Geelgors en Grote Gele Kwikstaart. Uit de aanwezigheid van de Geelgors, die na 1910 niet meer gemeld wordt, blijkt de dan nog landelijke ligging van de begraafplaats. De Grote Gele Kwikstaart overwinterde in die tijd blijkbaar in het park. Nu, honderd jaar later, is deze soort nog steeds een wintergast in het Oosterpark.

In het voorjaar van 1922 wordt het bewuste stuk begraafplaats op rigoureuze wijze bij het park getrokken. Derksen doet hiervan verslag in *De Levende Natuur*. "Men begon met het opruimen van allerlei in het wild groeiende planten. Brandnetelboschjes werden vernield, en de vanzelf opgeslagen bosschages van vlier en laurierkers werden omgehakt. Daarna werd de bodem ongeveer een M. dik met wit zand opgehoogd en hiermee was voorgoed aan allen wilde opslag het voortbestaan onmogelijk gemaakt. Maar daarmee verdween ook de nestelgelegenheid van tal van zangertjes".

Waarschijnlijk gaat het om het stuk park waar nu de skatebaan en het kinderbadje zijn gevestigd. Genoemde ophoging is nog steeds in het park te zien. De actie is typerend voor de wijze waarop veranderingen in het park worden doorgevoerd en hoe wordt omgegaan met de natuurwaarde van het gebied. Dit keer verdwijnt de Roodborst als broedvogel; in alle latere beschrijvingen van het park ontbreekt de soort. Pas 75 jaar later zal de Roodborst terugkeren als broedvogel van het Oosterpark. Een klein deel van de begraafplaats blijft bestaan tot het begin van de zestiger jaren.

In de jaren dertig verschijnen de eerste artikelen over het Oosterpark zelf. Dit is vooral te danken aan de Dodaars, die zich halverwege dit decennium vestigt als broedvogel.

Grafiek 1 Roek en Blauwe Reiger in het Oosterpark

Aantal bezette nesten van Roek en Blauwe Reiger in het Oosterpark per jaar
 Jaren zonder gegevens zijn weggelaten. Gegevens ontleend aan R.J.J. Vlek in prep.

Steenhuizen, fotograaf en preparateur van het Zoölogisch Museum, publiceert hierover twee stukken. Hij geeft geen beschrijving van het jonge park, maar schrijft er wel zijdelings over. "Door den groote toeloop van menschen, die bij het mooie zomerweer dagelijks het park bezoeken, wennen de vogels blijkbaar spoedig aan de drukte. Het nest bevindt zich n.b. nabij de drukste plaats van het park, het muziekerrein, waar wekelijks muziek- en zanguitvoeringen gegeven worden". Deze nestplaats is waarschijnlijk op dezelfde plek als waar tegenwoordig jaarlijks een meerkoetenpaar nestelt. In 1936 vinden broedvogelinventarisaties plaats in tal van Amsterdamse stadsparken. Ook in het Oosterpark. In het tijdschrift *De Waarnemer* verschijnen keurige lijstjes met broedvogels. De ruimte die beschikbaar is voor het Oosterpark wordt echter besteed aan een beschrijving van twee spectaculaire broedgevallen uit dat jaar: van Dodaars en van Meerkoet!

In deze tijd verdwijnt de roekenkolonie uit het park, terwijl de Blauwe Reiger een kolonie sticht in de hoge populieren van de 'Oude Ooster'. Van beide soorten wordt het verloop weergegeven in Grafiek 1.

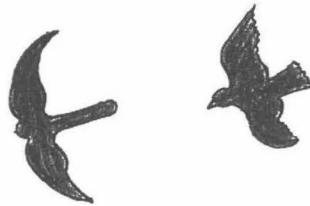
Tijdens de mobilisatie in 1940 worden in het Oosterpark Nederlandse militairen gelegerd en tijdens de bezetting verandert het park in een Duits legerkamp. Rondom is een zware prikkeldraadversperring en in het park zelf worden loopgraven en schuilbelders uitgegraven. Zodoende blijven de hoge bomen in de Tweede Wereldoorlog gespaard.

Juli 1946

14-7-'46

Leven Spannend Gerecht
Rond de Muiderkerk.

Het is tien uur. De zon houdt zich schuil achter de wolken massa, en werpt af en toe en straal naar de aardbodem. Het is stil op straat, het kerkorgel verbreekt af en toe de stilte. Van wegen het nare weer gaan er weinig mensen het Gooi in.

Maar boven in de lucht rond de Muiderkerk die op de hoek van de Van Swindenstraat-Lineausstraat staat, is het geheel niet rustig. Vel klinkt het wi.wi, wi.wi, wi.wi van de Torenvalk die tracht het nest van de Zwarte kraai te naderen. Het kraaien paar broed elk jaar op de toren, en heeft allang zijn jongen groot. Of hij nu een tweede broedsel heeft, of dat hij het als slaap ^{verder} nest gebruikt weet ik niet. Heftig de kraai zijn nest, en tracht de valk van onder aan te vallen.